

Biblioteka
ŽESTINA

Urednik
Borislav Pantić

Naslov originala
Henning Mankell
“Den femte kvinnan”

Copyright © Henning Mankell 1996
Published by agreement with Leopard Förlag AB, Stockholm and
Leonhardt & Høier Literary Agency A/S, Copenhagen.
Copyright © 2011 za srpsko izdanje Čarobna knjiga

This project has been funded with support from the European Commission.
This publication [communication] reflects the views only of the author,
and the Commission cannot be held responsible for any use which may
be made of the information contained therein.

Objavljivanje ove knjige finansijski je pomogla Evropska komisija. Ova
publikacija odražava isključivo stavove njenog autora i Komisija se ne
može smatrati odgovornom za bilo kakve informacije koje ona sadrži ili
na koje upućuje.

Program kultura

DG Obrazovanje i kultura

Kultura

EACEA
Evropska agencija za spoljnu saradnju
u oblasti obrazovanja i kulture

ISBN 978-86-7702-159-7

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se re-
produkovati, umnožavati, preštamovati niti u bilo kojoj drugoj formi
i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja
izdavača.

Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema
odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2011.

Hening Mankel

PETA ŽENA

Sa švedskog preveli

Danijela Babić i Dorijan Hajdu

**Čarobna
knjiga**

„U snu sam videla Boga i imao je dva lica. Jedno koje je bilo milo i blago poput majčinog, i drugo koje je ličilo na Satanino.“

Naval el Sadavi *Imamov pad*

„Paukova mreža s ljubavlju i pažnjom plete svog pauka.“

Afrička izreka

ALŽIR–ŠVEDSKA
maj – avgust 1993.

Prolog

U noći kad su došli da izvrše svoj sveti zadatak sve je bilo potpuno mirno.

Onaj koji se zvao Farid i koji je bio najmlađi od njih četvorice, kasnije je razmišljao o tome kako tad čak ni psi nisu davali glasa od sebe. Bili su okruženi blagom noći, a vetar je iz pustinje nailazio u slabašnim talasima i bio gotovo neprimetan. Čekali su od sumraka. Auto kojim su prevalili dugačak put od Alžira do mesta susreta kod Dar Azize bio je star i imao je dotrajale amortizere. Putovanje su morali dvaput da prekidaju. Prvi put da bi zamenili probušenu zadnju levu gumu. Tad još nisu bili ni na pola puta. Farid, koji dotad nikad nije izašao iz glavnog grada, sedeo je u senci jedne velike stene uz drum i zadivljeno posmatrao dramatične promene pejzaža. Ispucala i izlizana guma popustila je nadomak severnog oboda Bu-Sadaa. Potrošili su dosta vremena na to da poodvijaju zardale šrafove i zamene točak. Iz prigušenih razgovora svojih saputnika, Farid je razabrao da kasne i da neće imati kad da jedu. I putovanje se potom nastavilo. Nadomak El Veda otkazao im je motor. Tek nakon jednog sata uspeli su da ustanove koji je kvar u pitanju i nekako ga otklone. Njihov vođa, bleđi čovek u tridesetim, tamne brade i očiju ispunjenih žarom kakav se viđao samo kod onih koji žive u skladu s Prorokovim pozivom, besnim siktanjem je požurivao vozača koji se znojio nad usijanim motorom. Farid nije znao vođino ime. Iz bezbednosnih razloga, Faridu nije rečeno ni ko je on, ni odakle je.

Nije znao imena ni ostale dvojice.

Znao je samo sopstveno ime.

A onda su nastavili, tama se već nadvila nad njih, i imali su samo nešto vode za piće, i ništa za jelo.

Kad su najzad stigli u El Ved, noć je, dakle, bila veoma tiha. Zašli su duboko u lavirint gradskih ulica i zaustavili se u blizini nekakve tržnice. Čim su kročili na put, auto koji ih je dovezao nestao je. Odnekud iz senke izronio je i peti čovek i poveo ih dalje.

Tek je tada, dok su kroz mrak hitali nepoznatim ulicama, Farid zaista počeo da razmišlja o onome što ih čeka. Pod dlanom je osećao nož blago zakrivljene oštrice, kog je, zaštićenog koricama, držao duboko u jednom od džepova kaftana.

Njegov brat, Rašid Ben Mehidi, prvi mu je govorio o strancima. Tokom blagih noći sedeli su na krovu očeve kuće i posmatrali treperava svetla Alžira. Farid je još tada znao da je Rašid Ben Mehidi istinski posvećen borbi za preobraženje njihove zemlje u islamsku državu u kojoj drugi zakoni do Prorokovih više neće važiti. Rašid je s Faridom svake večeri razgovarao o važnosti proterivanja stranaca iz zemlje. Farid se ispočetka osećao počastvovano što se brat upušta u političke diskusije sa njim, mada isprva nije shvatao sve što mu on govori. Tek kasnije je shvatio da mu Rašid toliko vremena poklanja iz sasvim drugih razloga. Brat je hteo da se i on uključi u proterivanje stranaca iz zemlje.

Sve se to dešavalo pre više od jedne godine. A sada, dok se sa ostalim u crno obučenim muškarcima provlačio mračnim, uskim uličicama ispunjenim toplim i nepomičnim vazduhom, Farid se bližio ispunjenu Rašidovih želja. Stranci će biti proterani. Ali ne tako što će biti sprovedeni do luka ili aerodroma. Ne, oni će biti pobijeni. A zbog toga će i oni koji u njihovu zemlju još nisu došli odlučiti da radije ostanu onde gde jesu.

Ti imaš sveti zadatak, neprestano je ponavljao Rašid. Prorok će se radovati. Kad ovu zemlju preobrazimo u skladu s njegovim željama, pred tobom će biti svetla budućnost.

Farid je doticao nož u džepu. Dobio ga je od Rašida kad su se prethodne večeri oprostili na krovu. Nož je imao lepu dršku od slonovače.

Zastali su na obodu grada. Ulice su se otvorile u trg. Zvezdano nebo nad njima bilo je potpuno vedro. Stajali su u senci jedne dugačke

zidane kuće na kojoj su žaluzine prekrivale ulaze u prodavnice. Preko puta se nazirala velika kamena kuća sa visokom gvozdenom ogradom. Čovek koji ih je tu doveo nečujno je nestao u mraku. Ponovo ih je bilo samo četvorica. Vladala je potpuna tišina. Faridu je ona bila potpuno strana. U Alžiru nikad nije bilo tako tiho. Za svojih devetnaest godina, Farid nikad nije doživeo jednu takvu tišinu.

Čak ni psi, razmišljao je. Čak ni psi, koji se kriju negde u ovoj tami, ne daju od sebe ni glasa.

Iz nekoliko prozora na kući preko puta dopirala je svetlost. Autobus sa napuklim, treperavim farovima protandrkao je ulicom. A onda je ponovo zavladao tišina.

Jedno od svetala u kući se ugasilo. Farid je procenio da čekaju već pola sata. Poslednji put je jeo rano tog jutra i sad je osećao glad. Ni vode u one dve flaše više nije bilo. Ali Farid nije hteo da traži još. To bi razbesnelo njihovog vođu. Oni se spremaju za sveti zadatak, a on ih tu pita za vodu.

Još jedno svetlo se ugasilo. Ubrzo za njim i poslednje. Kuća preko puta utonula je u mrak. I dalje su čekali. A onda su na vođin znak požurili preko ulice. Ostareli čuvar je spavao kraj kapije, stežući u ruci drveni štap. Trgnuo se kad ga je vođa šutnuo. Farid je video kako mu vođa prinosi nož licu i nešto mu šapuće na uvo. I pod slabim uličnim svetlom Farid je mogao da razazna bleskanje straha u čuvarevim očima. A onda se čuvar pridigao i ukočenim korakom se odvuкао odatle. Kapija je tiho škripnula kad su je otvorili i kliznuli u baštu. Zapahnuo ih je miris jasmína i nekog začina kog je Farid prepoznao, ali čijeg imena nije mogao da se seti. I dalje je vladala potpuna tišina. Na tabli kraj visokih ulaznih vrata pisalo je *Red hrišćanskih sestara*. Farid se zapitao šta bi to moglo da znači i u istom trenutku se trgnuo pod nečijim dodirrom. Vođa ga je dotakao po ramenu i progovorio po prvi put otkad su stigli. Govorio je tiho da čak ni noćni vetar ne čuje njegove reči:

„Nas je četvorica“, rekao je. „I u kući su četiri osobe – spavaju svaka u svojoj sobi, a u sve sobe se ulazi iz istog hodnika. Stare su i neće nam pružati otpor.“

Farid je pogledao ostalu dvojicu. Bili su koju godinu stariji od njega. Najednom mu je postalo jasno da su oni već učestvovali u nečemu ovakvom. Samo je on bio nov. A opet, nije bio zabrinut. Rašid ga je uverio da sve to što rade, rade u Prorokovo ime.

Vođa ga je pogledao kao da prati njegove misli.

„U kući žive samo žene“, rekao je potom. „Sve one su strankinje koje su odbile da svojom voljom napuste našu zemlju. Time su izabrale da umru. Sem toga, i hrišćanke su.“

Treba da ubijem ženu, sinulo je Faridu. To Rašid nijednom nije pomenuo.

A za to je moglo da postoji samo jedno objašnjenje.

Taj podatak nije ni bio važan. Bilo je sasvim svejedno.

A onda su ušli u kuću. Bravu na ulaznim vratima lako su obili nožem. Unutra u tami, gde je vazduh bio nepomičan i topao, upalili su baterijske lampe i oprezno se uputili uz široke stepenice. S tavanice u hodniku na spratu visila je usamljena sijalica. I dalje je vladala potpuna tišina. Ugledali su četvora zatvorena vrata. Izvukli su noževe. Vođa je pokazao ka vratima i klimnuo glavom. Farid je znao da sad ne sme da okleva. Rašid je rekao da sve mora hitro da se obavi. Ne treba da ih gleda u oči. Treba da gleda samo u vrat i da seče, snažno i odlučno.

Kasnije nije mogao da se seti svega što se dogodilo. Žena opružena pod belim čaršavom na krevetu možda je imala sedu kosu. Nije je jasno video jer je u sobu dopiralo tek slabo ulično svetlo. Kad je strgnuo čaršav, žena se odmah probudila. A opet nije stigla ni da vrisne niti da shvati šta se dešava pre nego što joj je on jednim potezom prezeao vrat, a onda hitro uzmakao da mu krv ne bi prsnula na odeću. Zatim se okrenuo i vratio u hodnik. Za manje od pola minuta sve je bilo gotovo. Sekunde su otkucavale negde u njemu. Već su kretali iz hodnika kad im je jedan od ljudi prigušeno rekao da stanu. Vođa se na trenutak ukopao, kao da je potpuno zatečen.

U jednoj od soba ležao je još neko. Peta žena.

Ona nije trebalo da bude tu. Nije tu pripadala. Možda je samo bila u poseti.

Ali, i ona je bila stranac. Čovek koji ju je otkrio to je vrlo jasno video.

Vođa je ušao u sobu. Farid, koji je stajao iza njega, video je kako se žena sklupčala u uglu kreveta. Od njenog straha pripala mu je muka. Žena na drugom krevetu bila je mrtva. Beli čaršav je bio natopljen krvlju.

A onda je vođa izvukao nož iz džepa, i prerezao grkljan i petoj ženi.

Zatim su napustili kuću, jednako neprimetno kako su i došli. Auto ih je čekao negde u tami. U svitanje su El Ved i pet mrtvih žena već bili daleko za njima.

Bio je maj 1993.

*

Pismo je u Istad stiglo 19. avgusta.

Pošto je nosilo pečat alžirske pošte, i stoga najverovatnije bilo od njene majke, nije ga odmah otvorila. Htela je da ga na miru pročita. Po debljini koverta znala je da sadrži dosta stranica. Majka joj se nije javljala već više od tri meseca i sad je sigurno imala mnogo toga da joj kaže. Spustila je pismo na sto u dnevnoj sobi i čekala do večeri. Sve vreme se pitala zašto je ovog puta ime i adresu otkucala na pisaćoj mašini, ali mislila je da će odgovor sigurno naći u samom pismu. Tek kad se približila ponoć, otvorila je vrata balkona i sela u ležaljku za koju je nekako našla mesta među svojim saksijama sa cvećem. Bilo je lepo i toplo avgustovsko veče. Možda jedno od poslednjih takvih u godini. Jesen je već vrebala negde iz prikrajka. Otvorila je koverat i počela da čita.

Kad je odložila pismo pročitavši ga do kraja, tek tada je briznula u plač.

Znala je da ga je napisala žena. U to je nije uverio samo lep rukopis. Bilo je nečega i u tome kako je pismo sročeno, u tome kako je nepoznata žena pažljivo birala reči kako bi joj što blaže saopštila kakva se strahota dogodila.

Ali ni za kakvu blagost tu nije bilo mesta. Postojalo je samo ono što se dogodilo. I ništa više.

Žena koja je poslala pismo zvala se Fransoaz Bertran i bila je policajka. Iako se to nigde nije izričito pominjalo, najverovatnije je radila kao istražiteljka Centralnog odeljenja za ubistva alžirske policije. U tom svojstvu je došla u kontakt s onim što se jedne majske noći dogodilo u gradu El Ved, jugozapadno od Alžira.

Nije bilo sumnje u to šta se tačno dogodilo – sve je naizgled bilo sasvim jasno i potpuno stravično. Četiri časne sestre, francuske državljanke, ubili su nepoznati muškarci. Izvan svake sumnje, u pitanju su bili pripadnici fundamentalističke grupe koja je nastojala da sve strance protera iz zemlje. Državu je trebalo oslabiti toliko da se naposletku uruši sama od sebe, a u zjapu koji bi tada nastao bila bi uspostavljena fundamentalistička država. Časnim sestrama su prerezani vratovi, za počinocima nisu ostali nikakvi tragovi, samo krv, svuda samo gusta, skorena krv.

Ali, tu je bila i peta žena, švedska turistkinja koja je više puta obnavljala svoju boravišnu vizu, i koja se, te noći kad su nepoznati muškarci došli sa svojim noževima, pukim slučajem zatekla u poseti kod časnih sestara. Iz pasoaša nađenog u jednoj ručnoj torbi saznali su da se zvala Ana Ander, da je imala šezdeset šest godina i da je u zemlji boravila legalno, na osnovu turističke vize. Pronašli su i avionsku kartu sa otvorenim datumom povratka. Pošto je i sa četiri ubijene časne sestre situacija već bila dovoljno loša, i pošto se činilo da je Ana Ander putovala sama, istražitelji su, pod političkim pritiskom, odlučili da se prave da pete žene nije ni bilo. Tokom te sudbonosne noći ona jednostavno nije bila tu. Njen krevet je bio prazan. Njenu smrt su namesto toga prikazali kao posledicu saobraćajne nesreće, i ženu potom, kao bezimenu i nepoznatu, položili u neobeležen grob.

Sve njene lične stvari su uklonjene, svi tragovi za njom izbrisani. I upravo tada se pojavila Fransoaz Bertran. Rano jednog jutra pozvali su je u šefovu kancelariju, napisala je u svom dugačkom pismu, i rekli joj da smesta krene u El Ved. Žena je dotad već bila pokopana. Zadatak Fransoaz Betran bio je da ukloni i poslednje preostale tragove, i potom uništi i njen pasoš i druge lične predmete.

Sve je trebalo da izgleda kao da Ana Ander nikada nije stigla u Alžir niti u njemu boravila. Podaci o njoj trebalo je da nestanu iz svih registara, da izgleda kao da alžirske vlasti nikad nisu ni čule za nju. Upravo tada je Fransoaz Bertran pronašla torbu koja je promakla nepažljivim policijskim istražiteljima. Stajala je iza jednog visokog ormara, moguće je i da je isprva stajala na njemu, a onda zapala za njega, Fransoaz to nije mogla tačno da utvrdi. U torbi su bila pisma koja je Anan Ander napisala, ili bar počela da piše, svojoj ćerki koja živi u dalekoj Švedskoj, u gradu po imenu Istad. Fransoaz Bertran se izvinjavala što je pročitala ove privatne zabeleške. Zatražila je pomoć od jednog Švedanina, umetnika i pijanice nastanjenog u Alžiru, i on joj je preveo pisma bez znanja o čemu se zapravo radi. Ona je zapisala prevode, i s vremenom sklopila sliku. Još tada ju je zbog onoga što se desilo s petom ženom mučila savest. I to ne samo zato što je ona brutalno ubijena u Alžiru, zemlji toliko bliskoj Fransoazinom srcu, a tako izranjavanoj i rastrgnutoj unutrašnjim sukobima. Fransoaz je pokušala da objasni šta se u zemlji dešava i ispričala nešto o sebi. Da joj je otac rođen u Francuskoj, ali da je još kao dete došao s roditeljima u Alžir. Tu je odrastao i tu se oženio Alžirkom, a Fransoaz je, kao najstariju od njihove dece, dugo pratio osećaj da jednim delom pripada Francuskoj, a drugim Alžiru. Sada, međutim, za nju više nisu postojale sumnje. Alžir je bio njena domovina, i ona je upravo zbog toga toliko patila kad su u pitanju sukobi koji su pretili da zemlju rastrgnu na komade. I upravo zato ona nije želela da ni sebe ni svoju domovinu dodatno unižava zametanjem tragova ove žene, utapanjem istine o njoj u izmišljenoj saobraćajnoj nesreći i poricanjem da je ona uopšte i bila u Alžiru. Počela je da je muči nesanica, napisala je Fransoaz. Naposletku je odlučila da piše ćerki nepoznate mrtve žene i ispriča joj istinu. Naterala

se da svoju odanost policiji potisne u drugi plan. Zamolila je da ona ne otkriva njeno ime. *Pišem vam istinu*, rekla je na kraju dugog pisma. *Možda sam pogrešila što sam vam ispričala šta se dogodilo. Ali, jesam li uopšte imala drugog izbora? Pronašla sam torbu sa pismima koja je jedna žena pisala svojoj ćerki. Ispričala sam vam kako su ona dospela do mene i sada vam ih samo šaljem..*

Fransoaz Bertran je u koverat stavila i sva pronađena pisma.

I pasoš Ane Ander.

Ali, njena ćerka nije pročitala pisma. Samo ih je spustila kraj stolice i dugo plakala. Tek u zoru je ustala i ušla u kuću. Dugo je nepomično sedela za kuhinjskim stolom. Glava joj je bila potpuno prazna. A onda je počela da razmišlja. Iznenada joj se sve učinilo jednostavnim. Shvatila je da je svih ovih godina samo čekala. Dotad toga nije bila svesna. Ni toga da čeka, ni šta čeka. Ali sada je znala. Imala je zadatak i više nije morala da ga odlaže. Kucnuo je čas. Majka joj više nije živa. Jedna vrata su se širom otvorila.

Ustala je i uzela kutiju s papirićima, a iz škrinje koju je držala pod krevetom u spavaćoj sobi izvukla je veliki registrator. Rasula je papiriće na sto pred sobom. Znala je da ih je tačno četrdeset tri. Na jednom od njih stajao je crni krst. A onda je počela da ih otvara, jedan za drugim.

Krst je bio na dvadeset sedmom papiriću. Otvorila je registrator i pratila stubac s imenima dok nije došla do dvadeset sedmog. Posmatrala je ime koje je sama tu zapisala, i jedno lice je polako počelo da joj iskrsava pred očima.

Zatim je zatvorila registrator i vratila papiriće u kutiju.

Majka joj je bila mrtva.

Više nije bilo oklevanja. Niti povratka.

Daće sebi jednu godinu. Da odtuguje, da obavi sve pripreme. Jednu godinu, i ni dana više.

Vratila se na balkon. Zapalila cigaretu i zagledala se u probuđeni grad. S mora su se navlačili kišni oblaci.

U sedam i par minuta otišla je u krevet.

Bilo je jutro, 20. avgusta 1993.

SKONA
21. septembar – 11. oktobar 1994.

1.

U deset i par minuta najzad je završio pesmu.

Završne strofe su ga namučile i oduzele su mu dosta vremena. Tražio je neki melanholičan i istovremeno lep izraz. Nekoliko puta je prekidao pisanje i bacao papir u korpu. Dva puta je bio na ivici da odustane. Ali, pesma je sada bila na stolu pred njim. Njegova tužbalica o srednjem detliću, koji polako nestaje iz Švedske, i koji je tu poslednji put viđen još početkom osamdesetih. Još jedna ptica koja se polako povlači pred ljudima.

Ustao je od pisaćeg stola i protegao se. Iz godine u godinu bilo mu je sve teže da dugo sedi nad svojim papirima.

Starac poput mene više ne treba da piše pesme, razmišljao je. *Kad imaš sedamdeset osam, tvoje misli teško da zanimaju ikog drugog sem tebe samog.* A opet je znao da to nije tako. Samo u Zapadnom svetu se na stare ljude gledalo pomirljivo i s prezrivosću saosećanjem. U drugim kulturama se starost poštovala kao doba prosvetlene mudrosti. I on će nastaviti da piše pesme dok god je živ. Dok god bude imao snage da drži olovku, a u glavi mu bude bistro kao sada. Nije imao izbora. Ne više. Nekad davno je bio uspešan prodavac automobila. Toliko uspešan da je nadmašio sve ostale. S pravom ga je bio glas čvrstog pregovarača i trgovca. A posao mu je i te kako išao. U jednom periodu je čak imao i filijale u Tomelili i Šebuu. Stekao je dovoljno imetka da sad živi tako kako živi.

A opet su pesme bile te koje su mu nešto značile. Sve ostalo je bilo samo prolazna nužnost. Ovi stihovi na stolu pružali su mu zadovoljstvo kakvo u drugim prilikama jedva da je osećao.

Navukao je zavese na velike prozore okrenute ka njivama, koje su se u blagom luku spuštale ka moru negde na horizontu. Potom je prišao polici sa knjigama. Za sobom je imao devet zbirki pesama. Stajale su

tu, jedna do druge. Nijedna nije dostigla nešto više od tek skromnog tiraža; po trista primeraka, tu i tamo možda koji više. Preostale knjige držao je u kutijama u podrumu, ali nije ih on tamo izgnao – one su i dalje bile njegov ponos. A opet je odavno odlučio da ih jednog dana spali. Da iznese kutije u dvorište i kresne šibicu. Onog dana kad dobije svoju smrtnu presudu, od lekara ili kad prosto oseti da mu se život bliži kraju, rešiće se tih tankih svezaka koje niko nije hteo da kupi. Nikome neće pružiti priliku da ih samo baci u đubre.

Prelazio je pogledom po knjigama u polici. Celog života je čitao poeziju. Mnoge stihove je znao napamet. Nije gajio nikakve iluzije. Njegove pesme nisu bile među najboljim ikada napisanim. Ali nisu bile ni najgore. Od kraja četrdesetih je otprilike svake pete godine izdavao po jednu zbirku, i u svakoj od njih bilo je pojedinih strofa koje su se mogle meriti i sa najboljima. Ali, on je u životu bio prodavac automobila, a ne pesnik. Njegove pesme se nisu pominjale na kulturnim stranicama. Nikad nije osvojio nikakvu književnu nagradu. Knjige je, uz to, štampao o sopstvenom trošku. Kopije svoje prve zbirke poslao je velikim izdavačima u Stokholmu. Posle nekog vremena dobio ih je nazad, propraćene šturim tipskim objašnjenjima da je odbijen. Urednik jednog izdavačkog preduzeća se, pak, potrudio da mu svojeručno napiše komentar, i saopšti mu da nema tog čoveka koji bi imao živaca da čita pesme koje govore isključivo o pticama. *Duševni život bele pliske ne zanima nikoga*, napisao je.

Nakon toga je prestao da se obraća izdavačima. Sam je snosio troškove štampanja svojih knjiga. Jednostavne korice, crni tekst na beloj pozadini. Ništa ekstravagantno. Reči između korica bile su ono što je važno. I, uprkos svemu, mnogi su godinama čitali njegove pesme. Neretko je dobijao čak i reči hvale.

A sada je napisao novu pesmu. O srednjem detliću, lepoj ptici koja se po Švedskoj više nije viđala.

Ptičji pesnik, pomislio je.

Gotovo sve što sam napisao ticalo se ptica. Lepeta krila, glasanja u noći, usamljenog ljubavnog zova negde u daljini. Kroz svet ptica nazreo sam najdublje životne tajne.

Vratio se do stola i podigao papir. Poslednja strofa je napokon bila dobra. Pustio je da list padne nazad na sto. Nastavio je da korača kroz veliku sobu i nešto ga je probolo u leđima. Da ga možda ne vrebata neka bolest? Svakoga dana je osluškivao svoje telo, tražeći znake da ga ono izdaje. Čitavog života je bio u formi. Nikad nije pušio, i bio je umeren u jelu i u piću. Zdravlje ga je zato uvek služilo. Ali, bližio se osamdesetoj. Sve više se nazirao kraj vremena koje mu je zacrtano. Prešao je u kuhinju i, iz aparata koji nikad nije gasio, usuo šolju kafe. Pesma koju je završio ispunila ga je i setom i radošću.

Jesen života, razmišljao je. Sasvim odgovarajući naziv. Sve što pišem može biti poslednje. I već je septembar. Jesen. I u kalendaru i u mom životu.

S kafom u ruci se vratio u dnevnu sobu. Oprezno se spustio u jednu od braon kožnih fotelja koje su već više od četrdeset godina bile u njegovom posedu. Njima je častio sebe kad je postao zastupnik *Folksvarena* za južnu Švedsku. Na stočiću kraj naslona stajala je fotografija njegovog nemačkog ovčara Venera; od svih pasa koji su ga pratili kroz život, Verner mu je najviše nedostajao. Starost donosi usamljenost. Ljudi koji su mu ispunjavali život već su bili pokojni. Naposletku su čak i njegovi psi nestali u senkama. Uskoro će samo on ostati ovde. U jednom trenutku u životu svi ljudi ostanu sami na svetu. O tome je nedavno pokušao da napiše pesmu. Ali nije uspeo. Možda bi sad, kad je završio svoju tužbalicu o srednjem detliću, mogao ponovo da pokuša. Ali, ptice su bile te o kojima je on umeo da piše. A ne ljudi. Ptice je mogao da razume. Ljudi su mu najčešće bili nedokučivi. Da li je on ikada potpuno razumeo čak i sebe? A pisanje pesama o onome što ne razume bilo bi ravno upadu na zabranjenu teritoriju.

Zatvorio je oči i iznenada se setio nagradnog pitanja za deset hiljada kruna iz jednog kviza iz kasnih pedesetih, ili možda početka šezdesetih. Slika na TV-u je tad još uvek bila crno-bela. Jedan mladić je izabrao oblast *Ptice*. Jedan mladić razrokih očiju i zalizane kose. Odgovorio je na sva pitanja, i dobio ček na za ono vreme nepojmljivu sumu od deset hiljada kruna.

On sam tad nije bio u TV studiju, u kabini sa zvučnom izolacijom i sa slušalicama na ušima. Bio je u ovoj istoj kožnoj fotelji. Ali, i on je znao sve odgovore. Nije mu čak trebalo ni dodatnog vremena za razmišljanje. Ali, deset hiljada kruna nije pripalo njemu. Niko nije znao za njegovo ogromno znanje o pticama. I on je samo nastavio da piše svoje pesme.

Trgnuo se iz sanjarija. Neki zvuk mu je privukao pažnju. Osluškivao je u tami. Da mu se to neko ne šunja po dvorištu?

Odagnao je tu misao. Samo mu se pričinilo. Starenje je, pored toliko toga drugog, sa sobom donosilo i bojažljivost. Brave na njegovim vratima bile su jake. U spavaćoj sobi na spratu držao je sačmaricu, a u jednoj fioci u kuhinji na dohvat ruke mu je stajao pištolj. Ako bi se neki uljez pojavio na njegovom zabačenom imanju severno od Istada, on bi imao čime da se brani. I pritom ne bi oklevao.

Ustao je sa fotelje. Ponovo ga je probolo u leđima. Bol je dolazio i odlazio u talasima. Spustio je šolju na sudoperu i pogledao u sat na ruci. Skoro jedanaest. Vreme je da izađe. Zaškiljio je u termometar sa spoljne strane kuhinjskog prozora i video da je sedam stepeni iznad nule. Vazdušni pritisak je rastao. Slab jugozapadni vetar duvao je Skoneom. Svi uslovi idealni, pomislio je. Večeras će se jata uputiti na jug. Na hiljade dugoprugaša će na nevidljivim krilima proleteti iznad njegove glave. On neće moći da ih vidi. Ali osetiće ih tamo u tami, visoko nad svojom glavom. Za više od pedeset godina, on je nebrojene jesenje noći proveo na otvorenom samo da bi mogao da oseti da su noćne letačice tamo negde nad njim.

Čitavo jedno nebo se seli, pomišljao je često.

Čitav simfonijski orkestar utihlih ptica pevačica, koje se pred zimu otiskuju na put ka toplijim zemljama. Poriv za selidbom utisnut im je duboko u gene. A njihova nenadmašna sposobnost da se upravljaju prema zvezdama i magnetnim poljima uvek ih nepogrešivo vodi do cilja. Nataložile su salo, traže pogodne vetrove i mogu satima da se održe u vazduhu.

Čitavo nebo, treperavo od krila, kreće na svoje godišnje hodočašće. Poklonički let ka Meki.

Šta je čovek naspram noćne selice? Usamljen i star čovek, vezan za zemlju? Dok tamo, visoko nad njim, jedno čitavo nebo kreće na put?

Često je pomišljao kako ovime kao da izvodi nekakav sveti obred. Sopstvenu jesenju misu, dok tako stoji tako u mraku i oseća kako se ptice selice otiskuju na jug. I dok se, s dolaskom proleća, vraća da ih tu dočeka.

Praćenje noćnih selica bilo je njegova religija.

Izašao je u hodnik i zastao s jednom rukom na čiviluku. Vratio se u dnevnu sobu i uzeo pulover sa hoklice kraj pisaćeg stola.

Starenje je, pored svih ostalih muka, donosilo i zimogrožljivost.

Još jednom se zagledao u pesmu koja je, onako završena, ležala na stolu. Tužbalica nad srednjim detličem. Na kraju je ispala onako kako je hteo. Možda će on ipak poživeti toliko da sastavi dovoljno pesama i za svoju desetu, poslednju zbirku? Već je mogao da vidi naslov.

Noćna misa.

Vratio se u hodnik, obukao jaknu i nataknuo kačket preko čela. I zatim otvorio ulazna vrata. Jesenji vazduh bio je ispunjen mirisom vlažne ilovače. Zatvorio je vrata za sobom i sačekao da mu se oči priviknu na mrak. Dvorište je bilo pusto. U daljini su nazirao odsjaj istadskih svetala. Najbliže susedno imanje bilo je toliko daleko od njegovog da je ovaj odsjaj bila jedina svetlost koju je video. Zvezdano nebo bilo je skoro potpuno golo. Na horizontu se nazirao poneki oblak.

Bila je noć u kojoj će jata selica ispuniti nebo na njim.

Pošao je. Imanje na kom je živeo imalo je tri zgrade i bilo je staro. Četvrta zgrada je izgorela negde početkom veka. Zadržao je kaldrmu u dvorištu. Ulagao je mnogo novca u stalno održavanje imanja. Kad umre, sve će ostaviti Kulturnoistorijskom muzeju u Lundu. Nikada se nije ženio i nije imao dece. Prodavao je automobile i stekao pozamašan imetak. Imao je svoje pse. A tu su bile i ptice nad njegovom glavom.

Ne kajem se ni zbog čega, razmišljao je dok je pratio stazu do osmatračnice koju je sam napravio i sa koje je obično posmatrao noćne ptice. Ne kajem se ni zbog čega, jer kajanje nema smisla.

Bila je lepa septembarska noć.

A opet ga je zbog nečeg mučio nemir.

Zastao je na stazi i oslušnuo. Čuo se samo blagi huk vetra. Nastavio je. Možda se brinuo zbog bolova? Zbog iznenadnog sevanja u leđima? Neprekidna zebnja nije mu bila strana.

Ponovo je zastao i osvrnuo se. Ništa. Bio je sam. Staza je vodila naniže. A onda će stići do jednog brežuljka. Podno samog brežuljka nalazio se jarak, kog je on sam premostio drvenim mostićem. A navrh brežuljka stajala je njegova osmatračnica. Od kuće je bila udaljena tačno 247 metara. Zapitao se koliko je puta već prešao tu stazu. Znao je svaki njen zavoj, svako ulegnuće. A opet je hodao polako i obazrivo. Nije hteo da zbog nepažnje padne i slomi nogu. Stari ljudi imaju krhke kosti. Znao je to. Ako bi zbog preloma završio u bolnici, tu bi onda i dočekao svoju smrt, jer ne bi podneo da dokon leži u bolničkom krevetu. Počeo bi da razmišlja o sopstvenom životu. A tad više ništa ne bi moglo da ga spase.

Odjednom se ukopao. Jedna sova je huknula. Negde u blizini krcnula je neka grana. Žvuk je dopro iz šumarka s druge strane brežuljka sa osmatračnicom. Zastao je, napetih čula. Sova je ponovo huknula. A onda je sve ponovo utihnulo. Ljutito je promrmljao nešto sebi u bradu i krenuo dalje.

Star sam i plašljiv, razmišljao je. Uplašen od duhova i uplašen od mraka.

Osmatračnica se ukazala pred njim. Crna senka naspram noćnog neba. Još dvadeset metara i stići će do mostića nad dubokim jarkom. Nastavio je. Sova se više nije čula. Šumska sova, pomislio je.

Šumska sova, izvan svake sumnje.

Najednom se ukopao. Stigao je do mostića koji vodi preko jarka.

Bilo je nečeg čudnog u osmatračnici na brežuljku. Nešto je bilo drugačije. Žmirkao je da razazna detalje u tami. Nije shvatao šta je u pitanju. Ali nešto se jeste promenilo.

Umišljam, pomislio je. Sve je kao i obično. Osmatračnica koju sam podigao pre deset godina nije se izmenila. Samo su mi se oči s vremenom zamutile. Ništa više. Napravio je još jedan korak, kročio na mostić i osetio daske pod nogama. Nije skidao pogled sa osmatračnice.

Nešto tu nije kako treba, razmišljao je. Da ne znam da je to nemoguće, pomislio bih da je za metar viša nego sinoć. Ili da je sve ovo samo san. Da gore vidim samog sebe.

U tom istom trenutku je shvatio da ga oči ne varaju. Neko jeste stajao na osmatračnici. Nekakva nepomična senka. Strah ga je najednom zapahnuo poput usamljenog naleta vetra. A onda ga je preplavio bes. Neko mu je upao na imanje i bez pitanja se popeo na njegovu osmatračnicu. Verovatno lovokradica koji u zasedi čeka srne koje prolaze šumarkom s druge strane brežuljka. Bilo mu je nezamislivo da bi gore mogao biti drugi ljubitelj ptica.

Doviknuo je senci na osmatračnici. Nije mu odgovorila, nije se pomakla. Ponovo je posumnjao u svoj vid. Oči su mu se s vremenom zamutile i sad su ga samo varale.

Viknuo je još jednom, ali odgovora nije bilo. A onda se zaputio niz mostić.

Kad su daske pukle, strmoglavio se pravo u jarak. Do dna jarka bilo je više od dva metra. Pao je naglavačke, ne stigavši čak ni da podigne ruke da se zaštititi.

A onda samo bol. Došao je niotkuda i sekao pravo kroz njega. Kao da ga neko po čitavom telu prži usijanim gvožđem. Bol tako jak da nije mogao čak ni da vrisne. Trenutak pre nego što je umro, shvatio je da nije ni dotakao dna jarka. Ostao je da visi o sopstvenom bolu.

Poslednje na šta je pomislio bile su noćne ptice, u letu negde daleko nad njim.

Nebo koje se kretalo na jug.

Po poslednji put je pokušao da se otrgne od bola.

A onda se sve završilo.

Bilo je jedanaest i dvadeset uveče, 21. septembra 1994.

Upravo te noći su velika jata malih drozdova i drozdova pevača kretala na jug.

Došli su sa severa i držali jugozapadni pravac preko Falsterbua, na putu ka toplini koja ih je čekala daleko odatle.

*

Kad se sve stišalo, pažljivo je sišla niz stepenice i baterijskom lampom osvetlila jarak. Čovek po imenu Holger Erikson bio je mrtav. Isključila je lampu i mirno postojala u tami. A onda hitro otišla odatle.

Hening Mankel
Peta žena

Izdavač:
Čarobna knjiga
Beograd

Za izdavača:
Borislav Pantić

Plasman:
021/439697

Lektura:
Slobodan Guberinić

Prelom i priprema za štampu:
Marija Gajišin

Dizajn korica:
Dragan Bibin

Štampa:
Rubikon, Beograd

Tiraž:
1200

CIP - Katalogizacija u publikaciji Narodna biblioteka Srbije, Beograd

821.113.6 - 31

MANKEL, Hening, 1948-
Peta žena / Hening Mankel; prevod Danijela Babić i Dorijan Hajdu - Beograd:
Čarobna knjiga, 2011 (Beograd:Rubikon). - 508 str.; 21 cm.

Prevod dela: Den femte kvinnan / Henning Mankell. - Tiraž 1200.

ISBN 978-86-7702-159-7

COBISS.SR-ID 182213644